

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון כ תשע"א
חספר 334

ברכת "שעשני כרצוני"

בשל מעלתה זו של האישה היא מודה לה' בברכה בנוסח זה דווקא. עיון בדבריו של הרצי"ה קוק אודות בריאת האישה יסביר לנו מדוע לדעתו האישה "אלוהית" יותר מהאיש:

האיש נברא "עפר מן האדמה" ובתוך חומר זה "ויפח באפיו נשמת חיים". לעומת זאת האשה נבראה מהצלע, שכבר היתה שייכת לצלם אלהי. [לכן] היסוד והשורש שלה הוא אלוהי.⁶

במלים אחרות, האישה מלכתחילה נבראה מ"חומר" משובח יותר. בניגוד לאיש, שגופו לקוח מן האדמה, האישה נוצרה מגופו של אדם שנברא בצלם אלוקים, שכבר חש, הרגיש וחי.⁷ דווקא משום כך היא מיסוד הדבר יותר "אלוקית". הרצי"ה קוק מסביר במקום אחר את המשמעות המהותית של עניין זה – היותה של האישה אלוקית יותר:

יש צד מסוים שנשמת האשה יותר גדולה מנשמת האיש. "נתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש" (בבלי, נדה מה ע"ב). האשה פחות אנושית ויותר אלוקית, יותר כרצון ד', על כן היא מברכת "שעשני כרצוני".⁸

הבינה היתרה שניתנה באישה, היא המעלה שעשתה אותה בריה קרובה יותר לרצון ה'.

הסבר מקורי, המתמודד עם השאלה מדוע אין הגבר אומר "שעשני כרצוני", מובא אצל פרופ' יוסף תבורי בדיונו בנושא זה:

האיש אינו יכול לומר "שעשני כרצוני" כיון שכאשר נולד ילד יהודי הוא איננו מושלם עד לברית המילה [עד שיעשה בו תיקון אנושי], אבל ילדה יהודיה כבר מושלמת מרגע לידתה, כבר אז היא "כרצוני" של הבורא.⁹

דיונו הצביע על כך שההסברים המאוחרים יותר מבקשים להקנות לברכה זו משמעויות הרחוקות מהמשמעות שהעניק לה האבודרהם בדורו. דומה כי המסקנה מדיון קצר זה היא שמטבעות התפילה שטבעו חכמים הן נדבך חשוב במסורת ישראל, אבל הן כלי שכל מתפלל בכל דור ודור יוצק לתוכו את הבנתו; דווקא בעולם התזזיתי שלנו יש דבר-מה מרגיע ונוסף ביטחון במילים העתיקות שבסידור התפילה. ויהי רצון שתתקבלנה תפילותינו ונהיה (כדברי פרופ' תמר רוס) "בריות מאושרות עם עצמן כמו שהן".¹⁰

ברוריה מכמן

מרצה במסלול לחינוך מיוחד

ברכה זו המיוחדת לאישה בברכות השחר אינה מוכרת לנו מהתלמוד והיא מוזכרת לראשונה בתחילת המאה ה-14 על ידי ר' יעקב בר' אשר בעל הטורים (אורח חיים, סימן מו). מסיבה זאת פסקו כמה אחרונים שנשים אינן חייבות לאומרה ולפחות לא בשם ומלכות.¹ ואמנם כך נוהגים בחלק מקהילות ישראל,² אם כי לא בכלן.

ברכה זו, כמו כל תפילות ישראל, חוברת בתקופה שבה מעמד האישה ותפקידה היו שונים מהמוכר לנו היום. במהלך הדורות ועד ימינו ניסו גדולי ישראל להסביר את משמעות נוסח הברכה בהסברים שונים. במאמר קצר זה נמנה מקצתם.

כותב ר' דוד אבודרהם בספרו **חבור פירוש הברכות והתפילות**: "והנשים נוהגות לברך במקום שלא עשני אשה שעשני כרצוני, כמי שמצדיק את הדין על הרעה הבאה עליו".

כהמשך להסברו לברכת האיש ("שלא עשני אשה"), האבודרהם רואה פחיתות של האישה המתבטאת בכך שמוטלות עליה פחות מצוות ושמוחייבותה קודם כול למצוות בעלה. על כן, באומרה "שעשני כרצוני", היא מצדיקה עליה את הדין של בורא העולם שגזר עליה גורל זה. הסבר זה נכתב גם הוא במאה ה-14, כנראה קרוב לזמן חיבור הברכה, ומבטא בכך תפיסה בת הזמן לגבי מעמדה ותפקידה של האישה.

בתקופות מאוחרות יותר, שבהן הסברו של האבודרהם כבר לא שיבר את האוזן, יש שהציעו לראות במילה "כרצוני" רמז דווקא לשיעויות רצונה של האישה ושמחה על מה שהיא. הרב אליהו מונק, בספרו על התפילות, מסביר כי אדם "השמח בחלקו" (משנה, אבות ד, א) הוא זה המודה לקב"ה "בכל מידה ומידה שהוא מודד לו" (בבלי, ברכות נד ע"א). ברוח זו אומרת האישה היהודייה בכל בוקר את הברכה "שעשני כרצוני", לא רק מתוך הכנעה סבילה כקבלת החלטת ה', כי אם מתוך רגש חיובי, בתודה עמוקה ובשמחה כנה שבוראה עשה אותה "כרצוני". כלומר, לפי הרצון והחפץ שלו יתברך, בצורה שמצאה חן בעיניו ושרוחו נוחה לימנו. משמעות המילה "רצון" לפי הסבר זה הוא הסכמה, הנאה, נחת רוח, בדומה לפסוק "יהיו לרצון אמרי פי".³

מעלתה של האישה היא אם כן ביכולת המיוחדת שלה להיות מאושרת עם עצמה כמות שהיא: אין היא זקוקה להשוואה למישהו אחר כדי להכיר בעצמה, כדי להיות שלמה עם מה שהיא. זאת בשונה מהגבר, אשר על מנת להגיע להכרה עצמית זקוק להכיר דבר השונה ממנו, כפי שמסביר המהר"ל בדבריו על הברכה "שלא עשני אשה": "כל הדברים נקנה הידיעה בהם מן ההפך, כי מן מראה השחור יכול לדעת מראה הלבן שהוא הפכו, וכן כל ההפכים מן האחד נקנה הידיעה בהפך שלו".⁴

הרב צבי יהודה קוק הולך מעבר לכך וכותב: "נוסח הברכה 'שעשני כרצוני' אינו צמצום אלא אדרבה גדלות [...] האשה יותר **אלוהית** מהאיש, היא יותר 'כרצוני', כרצון ד'".⁵

⁶ שם, עמ' 78.

⁷ דברים ברוח זאת אומר הרב שמשון רפאל הירש בפירושו לבראשית ב, כב.

⁸ הרב צבי יהודה קוק, שיחות הרב צבי יהודה, שמות, בית-אל תשנ"ח, עמ' 380.

⁹ Joseph Tabory, "The Benediction of Self-Identity and The Changing Status of

Women and of Orthodoxy", p. 130, n. 65 (ניתן למצוא באינטרנט ע"פ שם המאמר).

¹⁰ תמר רוס, "מעמדה של האשה ביהדות", בתוך: אבי שניא (עורך), ישעיהו ליבוביץ' עלמנו והגותו, ירושלים, 1995, עמ' 156.

¹ אברהם ברלינר, כתבים נבחרים, ירושלים תש"ה, עמ' 21.

² הרב עובדיה יוסף, שו"ת יחוה דעת, ד, סימן ד.

³ על פי הרב אליהו מונק, עולם התפילות, ירושלים תשל"ח, עמ' לו.

⁴ מהר"ל, נצח ישראל, פרק א.

⁵ הרב צבי יהודה קוק, שיחות הרב צבי יהודה, בראשית, בית-אל תשנ"ח, עמ' 77.

מעלתו של משה

מתוך: מעינה של תורה, אלכסנדר זושא פרידמן, ומידות הראי"ה, הרב יובל פרוינד.

"ואתה תצוה את בני ישראל" (כו, כ)

"תצוה" הוא לשון התחברות, שתתחבר עם בני ישראל. היות שמשה הקריב את נפשו לעם ישראל הוא זכה להישאר תמיד בקרבן. ממשה אנו גם לומדים שאסור לאדם לקלל את עצמו. משה רבנו אמר "מחני נא", ומתוך שמסר את נפשו עבור כלל ישראל לא נזכר שמו בפרשה זו. זוהי כוונת הכתוב "ואתה תצוה את בני ישראל". אמר הקב"ה למשה: תספר להם את אשר אירע לך כתוצאה מזה שאמרת "מחני נא" ותזהירם לבל יוציאו מפיהם קללה על עצמם.

"ויקחו אליך שמן זית זך" (כו, כ)

פעולתו של משה הייתה תדיר, לפרסם בפני העולם כולו את קדושתו המיוחדת של עם ישראל, למען יראו הכול כי שכונה שורה בישראל. על זה שהשכינה שורה בישראל העידה במיוחד המנורה בכך שהנר המערבי היה דולק יממה שלמה למרות שהייתה לו כמות שמן שווה לשאר הנרות. השם יתברך אמר למשה: "ויקחו אליך". לקיחת השמן למנורה נוגעת אליך במיוחד, שכן על ידי המנורה נתגשם שאיפתך וכל העולם ידע כי השכינה שורה בישראל. ישראל נמשלו לזית כי השמן מתגלה רק אחרי שכותשים וסוחטים אותו. כך גם ישראל מגלים את מעלותיהם לאחר שמביאים עליהם ייסורים. כשם שהשמן אינו מתערב בשום משקה אחר, צף ועולה למעלה, כך גם ישראל עומדים תמיד למעלה מאומות אחרות ואינם מתערבבים בהם. אך הם צריכים לזכור:

"כאשר אהבת ישראל צומחת מתוך אהבת האדם היא מקבלת את תכונתה הבשלה והשלמה – אהבת ישראל מתוך הידיעה הברורה שישאל פועלים למען גאולתו של העולם כולו. אבל כאשר אהבת ישראל עומדת כשלעצמה, ואהבת הבריות אינה קיימת בלב, היא הופכת להיות אהבה עצמית לאומית קטנונית ויקמצנית. המחשבה שרק אצל עם ישראל

נמצאים הטוב והאמת גורמת לעיוות של ייעודו של עם ישראל. במקום שעם ישראל יהיה עסוק בחשיפת הטוב שבכל מקום ובכל אומה, הוא עסוק בשלילה ושנאה כלפי האחרים. במקום להעלות את העמים הוא משפיל אותם. כך כל תהליך ההתפתחות הרוחני העולמי נבלם (מידות הראי"ה)".

מהפטרת תצוה

השם יתברך אומר ליחזקאל הנביא: "הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעוונותיהם". במלים אחרות, ראית את בית המקדש שלעתיד מוכן וגמור לכל פרטיו, אלא שעוונותיהם מעכבים את התגלות הבית. אז ייכלמו מעוונותיהם ויחזרו בתשובה.

מתוך פסוק במגילת איכה משתמע כי לפני חורבן בית המקדש כבר היה גמור ומוכן בשמים בית המקדש שלעתיד לבוא. עלינו רק מוטל להשתדל ולהבין שישועת ה' כהרף עין.

סיפור מתוך הרצאתו של הרב יצחק פנגר:

בשהותי בחו"ל, הגיע לבית הכנסת אדם מבוגר והחל להגיד קדיש בלהט יוצא דופן, שאלתי אנשים אם הוא תמיד כך? ענו לי שכן. ניגשתי אליו ושאלתי, איך אתה אומר קדיש בכל כך קדושה ובלהט יוצא דופן? ענה לי שהוא ניצול שואה, הוא היה באושוויץ ולימד את עצמו משפט אחד: "ישועת ה' כהרף עין, ישועת ה' כהרף עין" עד שחבריו כינו אותו "ישועת ה'". הנאצי ימ"ש לקחו אותם לתאי הגזים, זה היה בניו חדר נפתח חדר נסגר, חבר שהיה מאחוריו אמר לו "איפה ישועת ה', עכשיו?!" והוא ענה לו "גם כשחרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים, ישועת ה' ישועת ה'". הנאצי ימ"ש הוציא פתק מכיסו ופתאום הפתק עף, הנאצי ימ"ש הסתכל על "ישועת ה'" וביקש ממנו להביא את הפתק. הוא הלך להביא ופתאום החדר החל להיסגר. הנאצי ימ"ש ניסה להחזיר אותו אך הוא ברח. הוא שמע את חבריו צועקים "תגיד עלינו קדיש, תגיד עלינו קדיש". "ישועת ה'" הצליח לברוח ליער.

"ישועת ה' כהרף עין". שנוכה לראות בבניינה של ירושלים בקרוב אמן ואמן.

הודיה אביעד

סטודנטית במסלול לחינוך מיוחד

הנני שלחני

אגודת יע"ל

יד עזר לחולה בבתי החולים בישראל

ברוריה מכמן

אגודת מתנדבים ומתנדבות המגישים עזרה לחולים ולצוות הרפואי. האגודה הוקמה בשנת 1954 על ידי נשות "הדסה". היום קיימים עשרים ושבעה סניפים בבתי החולים בכל הארץ, גם בבתי חולים שאינם שייכים לנשות "הדסה". עם השנים גדל מספר המתנדבים, תפקידיהם התרחבו והתפתחו והיום הם חלק בלתי נפרד מבתי החולים. האגודה מפעילה מעל ל-6,000 מתנדבים בני כל הגילים. תחומי ההתנדבות נקבעים במשותף על ידי בית החולים ויע"ל. לפי צורכי המחלקות נקבעים תיאורי תפקיד, מיומנויות נדרשות וכישורי המתנדבים לביצוע המטלות.

כל עיסוקיה של האגודה הם בהתנדבות וכוללים פעולות כמו עזרה במחלקות האשפוז השונות, סיוע בחלוקת האוכל ועזרה לחולים הנזקקים לתמיכה ולמשפחותיהם, מיון תרופות, הכנת ערכות סטריליות, עבודות פקידותיות, סיוע בכיתת הלימוד שבמחלקת הילדים ועזרה בחדר המיון, בחדרי הניתוח ובמרפאות החוץ. כמו כן מפעילים המתנדבים במתחם בית החולים חנויות, מזנונים וספריות. ההכנסות מהחנויות ומהמזנונים מוקדשות לרווחת החולים ולרכישת ציוד רפואי. חלק מהמתנדבים משולבים במערכי החירום של בתי החולים בשעת מלחמה או פגעי טבע.

השירות המשמעותי ביותר הניתן על ידי המתנדב הוא האכפתיות, החום, החיוך, ההתעניינות האישית בחולה ובבני משפחתו, ההקשבה, הרחוקת תחושת הבדידות, דאגה ושעמום. כל אלה משפרים את הרגשתו של החולה ומסייעים להחלמתו. שירותי ההתנדבות ביע"ל מיועדים לכל גבר ולכל אישה (מגיל שש עשרה שנים לפחות) המוכנים והיכולים להתחייב להתנדב על בסיס קבוע. המתנדבים מגיעים לבית החולים בין שלוש לחמש פעמים בשבוע למספר שעות, וחלקם אף נרתמים לעזרה מעבר לכך. המתנדבים מאפשרים לבתי החולים לשפר את איכות השירות והטיפול בחולים ולשדרג אותם משום שהם משמשים תגבורת לכוח אדם וממלאים תפקידים של עובדים בשכר. הם עושים את עבודתם באהבה ובהתמדה ומשמשים מופת אנושי של נתינה ומסירות. נתינה זו מטעינה את המצברים האנושיים של אנשי העמותה מצד אחד ומועילה למסתייעים בה מצד שני.

לעיון נוסף:

אתר בית חולים הדסה:

http://shout.co.il/orG/org.asp?orgId=1608&visitOrgUrl=www.hadassah.org.il/Hadassa/Heb_SubNavBar/Helping+hadassah/volunteers.htm